

GERHARD SEIDEL

Wyższa Szkoła Ekonomiczna
Berlin

PROBLEMY SOCJALISTYCZNEJ PRZEBUDOWY ROLNICTWA W NIEMIECKIEJ REPUBLICE DEMOKRATYCZNEJ

W połowie 1959 r. spółdzielnie produkcyjne w NRD obejmowały 40,2% użytków rolnych, czyli około 2 576 000 ha. Łącznie z państwowymi gospodarstwami rolnymi socjalistyczne przedsiębiorstwa rolne obejmowały 48,1% użytków rolnych. Jeśli wziąć pod uwagę, że socjalistyczna przebudowa rolnictwa w NRD zapoczątkowana została dopiero w 1952 r., przytoczone powyżej liczby świadczą o szybkim rozwoju socjalistycznego sektora na wsi.

Podstawową zasadą socjalistycznych przeobrażeń w stosunkach produkcji na wsi było i jest ścisłe przestrzeganie dobrowolności w wstępowaniu chłopów do spółdzielni produkcyjnych.

W konkretnych warunkach Niemieckiej Republiki Demokratycznej zrodziły się trzy typy rolniczych spółdzielni produkcyjnych. Główne zasady statutowe poszczególnych typów spółdzielni produkcyjnych przedstawiają się następująco:

W I typie spółdzielni gospodarka zespołowa obejmuje produkcję roślinną. Chłopi łączą tu do wspólnej uprawy swoje grunty orne. Na VI konferencji spółdzielczości produkcyjnej w lutym 1959 r. postanowiono, że ogólne zebranie członków może powziąć uchwałę o tym, aby chłopcy mogli również wnieść do spółdzielni I typu użytki zielone i plantacje trwałe (łąki, pastwiska, sady owocowe) jak również lasy. Postanowienie to ma duże znaczenie dla późniejszego przechodzenia do wyższych form zespołowej gospodarki.

W celu planowego rozwoju i umocnienia gospodarki spółdzielczej tworzy się następujące fundusze:

a) Fundusz środków trwałych (niepodzielny). Na fundusz ten wydziela się — na podstawie uchwały ogólnego zebrania członków — od 15 do 20% dochodu pieniężnego.

b) Fundusz siewny i fundusz rezerwy siewnej.

c) Fundusz pomocy społecznej (*Hilfsfond*). Celem tego funduszu jest zapewnienie pomocy członkom niezdolnym do pracy lub w razie nieszczęść losowych. Na fundusz ten wydziela się 1 — 2% dochodu pieniężnego.

d) Fundusz kulturalny (do 2% dochodu pieniężnego).

e) Fundusz premiowy — dla premiowania członków spółdzielni i pracowników brygad traktorowych (MTS) za osiągnięcia ponadplanowe.

Po wydzieleniu funduszków i wykonaniu innych zobowiązań, pozostała część dochodu pieniężnego i naturalii dzielona jest pomiędzy członków. Co najmniej 60% dochodu dzielone jest według ilości wypracowanych dniówek obrachunkowych i do 40% dochodu dzielone jest według ilości i jakości wniesionej do spółdzielni ziemi.

W II typie spółdzielni zasady wnoszenia i zespołowego użytkowania ziemi są takie same jak w typie I. Poza tym chłopci wnoszą do spółdzielni także maszyny i narzędzia rolnicze oraz zwierzęta pociągowe. Na podstawie uchwały ogólnego zebrania określa się wielkość i terminy odpłatności za wniesiony do spółdzielni inwentarz żywy i martwy. Spłata powinna nastąpić w terminie nie dłuższym niż 10 lat.

Również wydzielanie funduszków jest podobne jak w typie I. Dodatkowo wydzielany jest tu fundusz paszowy. Co najmniej 70% dochodu dzielone jest według pracy a reszta według ilości i jakości ziemi.

W III typie spółdzielni chłopci wnoszą do gospodarki zespołowej całą ziemię, łącznie z użytkami zielonymi i lasami, maszyny rolnicze jak również bydło. Każdy chłop, który wstępuje do spółdzielni III typu, zobowiązany jest do wniesienia wkładu inwentarzowego. Wartość wkładu inwentarzowego powinna z reguły wynosić co najmniej 500 DM na 1 ha użytków rolnych i 800 DM na 1 ha lasu wniesionego do gospodarki zespołowej. Inwentarz żywy i martwy wnoszony przez chłopca do spółdzielni w formie wkładu szacowany jest przez komisję specjalnie wybraną z grona członków spółdzielni.

Na fundusz środków trwałych wydziela się w spółdzielni III typu od 8 do 20% dochodów pieniężnych. Inne fundusze wydziela się podobnie jak w typie II. Z pozostałego dochodu pieniężnego co najmniej 80% dzielone jest według pracy, reszta zaś według ilości i jakości ziemi¹.

Każdy z członków spółdzielni ma prawo do posiadania gospodarstwa przyzagrodowego. W typie I i II każda rodzina spółdzielcza ma w osobistym użytkowaniu do 0,5 ha ziemi ornej (włącznie z ziemią uprawną w sadzie). Trwałe użytki zielone pozostają z reguły również w indywidualnym użytkowaniu². Inwentarz żywy (poza pociągowym w II typie spółdzielni) pozostaje również w indywidualnym użytkowaniu, przy czym ilość jego nie jest ograniczona.

W III typie spółdzielni gospodarka przyzagrodowa obejmuje do 0,5 ha ziemi. Inwentarz żywy na gospodarce przyzagrodowej jest jednak ograniczony, a mianowicie: do dwóch krów z przychówkiem, do dwóch macior z przychówkiem, do pięciu owiec z taką samą ilością przychówka (do 11 miesięcy), do 10 uli pszczół. Ilość drobiu na działce nie jest ograniczona.

Zasadą jest, aby osobiste gospodarstwo przyzagrodowe członka nie przekraczało rozmiarów które by utrudniały mu wykonywanie zobowiązań wobec gospodarki zespołowej, ponieważ gospodarka zespołowa jest głównym źródłem dochodu członków spółdzielni.

Dane dotyczące rozwoju spółdzielni produkcyjnych w NRD przedstawia tabela 1.

¹ W NRD nie ma ani jednego statutu wzorcowego spółdzielni, który by przewidywał podział dochodu spółdzielni tylko według pracy członków.

² W typie I i II wniesienie do spółdzielni łąk i pastwisk wymaga specjalnej uchwały ogólnego zebrania, bowiem statuty wzorcowe nie przewidują tego.

Tabela 1

Liczba spółdzielni produkcyjnych i udział powierzchni gospodarki spółdzielczej w powierzchni użytków rolnych NRD w latach 1952—1959

Rok	Liczba spółdzielni produkcyjnych				Powierzchnia użytków rolnych spółdzielni	
	ogółem	w tym			ogółem ha	w %% do użytków rolnych kraju
		typu I	typu II	typu III		
1952	1906	1649	91	166	218 043	3,3
1953	4691	2596	196	1926	754 301	11,6
1954	5120	1917	143	3060	931 393	14,3
1955	6047	1303	92	4652	1279 200	19,7
1956	6281	944	77	5260	1500 686	23,2
1957	6691	1065	72	5554	1631 882	25,2
1958	9637	3175	93	6369	2386 020	37,0
1959 ^a	9500	2949	93	6458	2575 900	40,2

^a Stan na dzień 15 lipca.

Dane tabeli 1 dotyczące ilości spółdzielni świadczą o szybkim tempie rozwoju spółdzielczości produkcyjnej w NRD. Z tych danych wynika, że rozwój ilościowy spółdzielni nie zachodził równomiernie, że w latach 1955—1957 rozwój był stosunkowo wolniejszy i dopiero w 1958 r. zaznaczył się poważniejszy skok w rozwoju spółdzielni produkcyjnych.

Wydaje się celowe wskazać na przyczyny tego zjawiska.

Socjalistyczne przeobrażenia w rolnictwie NRD zachodziły w procesie gwałtownych ideologicznych dyskusji nad realizacją ustalonej przez Partię generalnej linii polityki agrarnej. Wysuwane były wtedy najprzeróżniejsze tezy, wśród których okazały się i takie, które mówiły, że droga na którą wkroczyło rolnictwo NRD musi być zmieniona.

Wysuwano również tezy, aby rozwiązać słabe gospodarczo spółdzielnie produkcyjne. Byłoby oczywiście błędem przejść do porządku dziennego nad faktem, że istniała wówczas w NRD poważna liczba słabych gospodarczo spółdzielni, a i dzisiaj również takie się znajdują.

Gdzie należy szukać wyjaśnienia tego stanu rzeczy? Nie można zapominać, że budowa socjalizmu w NRD przeprowadzana jest w warunkach podziału Niemiec. Reakcyjne koła Niemiec Zachodnich usiłują wszelkimi środkami powstrzymać socjalistyczne przeobrażenia w rolnictwie. Udało im się przy tym wpłynąć na niektórych chłopów, aby porzucili swoją ziemię i opuścili NRD.

Opuszczone przez chłopów gospodarstwa pozostały oczywiście w bardzo złym stanie. Ziemia latami pozbawiona była należytej uprawy, inwentarz żywy zredukowany był do minimum lub w ogóle go nie było, budynki gospodarcze częściowo zniszczone. Brakowało również siły roboczej do zagospodarowania tych obszarów.

Te i w podobny sposób powstałe wolne ziemie były w części od razu przejmowane przez spółdzielnie produkcyjne. W większości jednak były one tymczasowo przejmowane przez specjalne przedsiębiorstwa utworzone

do zagospodarowania tych ziem (*Örtlichen Landwirtschaftsbetrieben*)¹. Przedsiębiorstwa te były potem albo przekształcone w spółdzielnie produkcyjne albo włączone do istniejących spółdzielni produkcyjnych.

Jasne jest więc, że spółdzielnie produkcyjne kosztowało dużo wysiłku, aby ziemie te doprowadzić do należytego zagospodarowania.

Na podstawie zaleceń komisji do Spraw Spółdzielczości Produkcyjnej przy Radzie Ministrów NRD podjęto w połowie 1958 r. uchwałę o popieraniu dalszego rozwoju socjalistycznej przebudowy rolnictwa.

W celu wzmocnienia słabych gospodarzo spółdzielni polecono Okręgowym i Powiatowym Radom Narodowym zapewnić spółdzielniom następujące ulgi:

- „a) Umorzyć procenty od krótko- i długoterminowych kredytów za rok 1958, a w razie potrzeby również i za rok 1959,
- b) Odroczyć spłatę rocznej raty kredytu długoterminowego za rok 1958, a w razie potrzeby również i za rok 1959”.

Spółdzielniom, które powstały z byłych przedsiębiorstw zagospodarowania ziem opuszczonych, stworzono specjalne przywileje, a mianowicie zwolniono je od zobowiązań zaciągniętych wobec państwa w okresie gospodarowania tych przedsiębiorstw.

Poza tym spółdzielnie przejmujące grunty od przedsiębiorstw zagospodarowania ziem lub grunty bezpańskie („*freien Flächen*”) mogą otrzymać od państwa dotacje do 400 DM na 1 ha użytków rolnych.

W celu zapewnienia rentowności spółdzielniom produkcyjnym zagwarantowano członkom słabszych gospodarzo spółdzielni typu III wartość pieniężną dniówki obrachunkowej w wysokości 7 DM. Z tej tzw. pomocy gospodarczej (*Wirtschaftsbeihilfe*) mogą jednak korzystać tylko te spółdzielnie, w których każdy z członków wypracował przeciętnie w roku 325 dniówek obrachunkowych², a wartość pieniężna naturalii (liczonych według cen obowiązkowych dostaw) nie przekracza 1,6 DM na dniówkę obrachunkową.

Zarówno wyżej wymienione jak i inne środki pomocy dla spółdzielni produkcyjnych sprawiły, że realna wartość wypracowanego dochodu na dniówkę obrachunkową rośnie z roku na rok. Szczególnie wyraźnie zagna-

Tabela 2
Wskaźniki wzrostu dochodów pieniężnych na 1 ha użytków rolnych i wartość dniówki obrachunkowej w spółdzielniach typu III

Rok	Dochody pieniężne na 1 ha użytków roln.	Wartość dniówki obrachunkowej
1956	100	100
1957	147,8	185,9
1958	183,3	260,0

¹ Przedsiębiorstwa te przejmowały również te gospodarstwa, których właściciele z powodu podeszłego wieku nie mogli ich nadal należycie prowadzić.

² Na jeden dzień roboczy przypada od 1 do 1,5, przeciętnie 1,3 dniówki obrachunkowej.

czyło się to w roku 1957 i 1958. Jako dowód mogą służyć dane przytoczone w tabeli 2.

Dane przytoczone w tabeli świadczą o tym, że tezy głoszące konieczność rozwiązania słabych spółdzielni były zupełnie nieuzasadnione i że realizacja ich byłaby poważną przeszkodą rozwoju socjalizmu w rolnictwie NRD.

Logicznym następstwem tez dotyczących rozwiązania słabszych gospodarczo spółdzielni było żądanie rozwiązania MTS. To stanowisko było reprezentowane przez byłego dyrektora Instytutu Ekonomiki Rolnej Viegweg'a. Wysuwał on propozycje, aby maszyny MTS albo sprzedać chłopom indywidualnym albo zorganizować spółdzielnie maszynowe na zasadach kapitalistycznych. Wkroczenie na tę drogę oznaczałoby świadome stwarzanie warunków dla procesu kapitalistycznej dyferencjacji w rolnictwie. Rezultatem tego byłby nie tylko kapitalistyczny rozwój rolnictwa, lecz również oznaczałoby to podcięcie socjalistycznej drogi rozwoju gospodarki narodowej jako całości.

Zamiast rozwiązać MTS, uczyniono wszystko dla uzupełnienia ich wyposażenia technicznego tak, aby mogły one nieść bardziej skuteczną pomoc spółdzielniom produkcyjnym.

Dane dotyczące rozwoju MTS oraz najważniejszych pozycji ich parku maszynowego przedstawia tabela 3.

MTS przyczyniając się do umocnienia gospodarczego spółdzielni oddziałują jednocześnie w tym kierunku, aby wytworzyć nowe formy współpracy między MTS i spółdzielniami produkcyjnymi. Duże znaczenie w kształtowaniu tej współpracy miało przeprowadzone w 1957 r. podporządkowanie brygad traktorowych MTS kierownictwu przewodniczącego spółdzielni. Posunięcie to było pierwszym krokiem w kierunku przekazywania w użytkowanie maszyn MTS mocniejszym gospodarczo spółdzielniom.

Przekazywanie maszyn MTS następuje w praktyce tym spółdzielniom III typu, które obejmują co najmniej 80% użytków rolnych swojej wsi. Maszyny przekazywane są spółdzielniom na zasadzie wypożyczenia (*leihweise*). Zorganizowane to jest w ten sposób, że spółdzielnia przejmuje możliwie pełny zestaw maszyn, w celu zapewnienia pełnego wykonania wszystkich prac. Obok maszyn wypożyczane jest również spółdzielniom pełne wyposażenie i urządzenia brygady traktorowej MTS. Traktorzyści, dotychczasowi pracownicy MTS, stają się członkami spółdzielni.

Maszyny, narzędzia i urządzenia, które spółdzielnia przejmuje od MTS, pozostają nadal własnością państwową. Spółdzielnie zobowiązane są do odprowadzania odpisów amortyzacyjnych na fundusz amortyzacji, który jest źródłem zakupu nowych i uzupełniania zużytych maszyn. Dopłaty państwa, które dotychczas otrzymywały MTS (jako różnicę pomiędzy kosztem własnym MTS a ceną płaconą za prace przez spółdzielnie), przekazywane są obecnie spółdzielniom produkcyjnym odpowiednio do ilości pracy wykonanej maszynami przejętymi od MTS. W ten sposób przejęcie maszyn od MTS nie wpłynęło na podwyższenie dotychczasowych kosztów mechanizacji w spółdzielniach produkcyjnych.

W końcu października 1959 r. już około 500 spółdzielni przejęło maszy-

ny od MTS. Już pierwsze doświadczenia 1959 r. z akcji wiosennej i zniwnej wykazały, że maszyny te były lepiej wykorzystane i że wzrosła w związku z tym wydajność pracy.

Tabela 3

Liczba MTS, wyposażenie ich w najważniejsze maszyny oraz ilość wykonanych traktorami prac polowych

Rok	Liczba MTS	Liczba traktorów		Liczba kombajnów zbożowych	Liczba pras-podbie-raczy	Liczba kombajnów ziemniaczanych	Liczba kombajnów bu-racza-nych	Prace polowe wykonane traktorami MTS w tys. ha orki średniej	
		ogółem	prze-liczon-ych 15 KM					ogółem	w tym w spółdz. produkcyj.
1954	605	27 884	—	1 154	1 326	53	166	6 025,9	2 484,2
1955	600	31 531	42 449	2 115	2 330	170	261	8 151,9	4 322,7
1956	602	33 866	44 773	3 296	4 311	899	274	9 628,3	6 029,8
1957	597	34 617	46 912	3 702	4 869	1 641	479	10 992,6	7 073,9
1958	600	37 076	49 814	4 078	5 557	2 288	1 290	11 254,6	8 860,0

Ważnym problemem, który wyłonił się wraz z rozwojem spółdzielczości produkcyjnej był stosunek spółdzielni typu I do spółdzielni typu III. Istniała swego czasu tendencja do jednostronnego forsowania typu III. Należy jednak zawsze podkreślać, że przejście do wyższej formy spółdzielni produkcyjnej zależne jest od określonych subiektywnych i materialnych warunków. Wielu chłopów, szczególnie średniorolnych, bardzo niechętnie przekazałoby cały inwentarz żywy i martwy gospodarce zespołowej bezpośrednio po wstąpieniu do spółdzielni. Najłatwiejszą dla nich drogą jest przyzwyczajanie się do kolektywnej pracy w spółdzielni typu I (o zespołowej produkcji roślinnej) i stopniowe przechodzenie do wyższej formy gospodarki spółdzielczej.

Z tych względów Partia ponownie podkreśliła, że niesłuszne jest rozpoczynanie organizowania spółdzielni od typu III, lecz że przejście do tego typu powinno następować stopniowo. Skutki tej polityki nie dały na siebie długo czekać, bowiem już w 1958 r. powstało 2 107 spółdzielni I typu.

W celu ułatwienia przejścia I i II do III typu spółdzielni przez stworzenie już w I typie materialnych warunków dla produkcji zwierzęcej, VI Konferencja Spółdzielczości Produkcyjnej wprowadziła do statutu wzorcowego poprawkę mówiącą o tym, że ogólne zebranie członków może powziąć uchwałę o wnoszeniu do gospodarki zespołowej również użytków zielonych. Równocześnie podwyższono odpisy na fundusz środków trwałych z 8—15% do 8—20% dochodu pieniężnego. Środki z tego funduszu mają służyć na inwestycje budowlane, jak obory, spichlerze, silosy i inne, aby w ten sposób przygotować i ułatwić przejście do typu III. Również i zespołowa hodowla bydła może być obecnie prowadzona w spółdzielniach I typu.

Dotychczasowe osiągnięcia spółdzielni produkcyjnych zostały w następujący sposób określone przez VI Konferencję Spółdzielczości Produkcyjnej:

„Obecnie spółdzielnie produkcyjne wykazują coraz większą przewagę nad gospodarką indywidualną. Wzrost produkcji globalnej w spółdzielniach produkcyjnych w 1958 r. wyniósł 31,8% podczas gdy w gospodarce indywidualnej zaledwie 2,2%. Spółdzielnie produkcyjne wykazują przewagę nie tylko w tempie wzrostu, lecz również w absolutnej wielkości produkcji”.

Porównanie tempa wzrostu produkcji towarowej na 1 ha użytków rolnych w gospodarce spółdzielczej i indywidualnej w 1959 r. (1957 = 100) przedstawia się następująco:

	Spółdzielnie produkcyjne	Gospodarstwa indywidualne
Żywiec wołowy	120,9	104,9
Trzoda	109,5	105,0
Mleko	136,1	120,0

Towarowa produkcja roślinna w przeliczeniu na jednostki zbożowe w tym samym czasie w spółdzielniach produkcyjnych wzrasta o 4,8%, zaś w gospodarstwach indywidualnych zmalała o 8,8%.

Należy przy tym podkreślić, że wzrost produkcji globalnej i towarowej został osiągnięty przy niezmienionych nakładach na 1 ha użytków rolnych. Dane te świadczą o wzrastającej wydajności pracy w spółdzielniach produkcyjnych.

Dotychczasowy rozwój socjalistycznego sektora w rolnictwie stworzył odpowiednie podstawy do tego, aby można było zapewnić wykonanie postawionego przed rolnictwem na V Zjeździe Partii zadania, a mianowicie: w najbliższym czasie należy zapewnić taki wzrost produkcji we wszystkich gałęziach gospodarki narodowej, aby osiągnąć i przekroczyć poziom spożycia środków żywności i innych dóbr konsumpcyjnych na głowę ludności w stosunku do Niemiec Zachodnich. W rolnictwie chodzi głównie o to, aby do 1963 r. zapewnić samowystarczalność pełnego zaopatrzenia ludności NRD w produkty zwierzęce. W tym celu planuje się następujący wzrost produkcji zwierzęcej na 1 ha użytków rolnych:

	1959 (realizacja)	1965 (plan)
Żywiec wołowy i barani	41,4 kg	72,7 kg
Żywiec wieprzowy	107,4 „	135,5 „
Drób (mięso)	1,3 „	8,5 „
Mleko	658,0 „	1 187,0 „
Jaja	259,0 szt.	457,0 szt.

Udział mięsa wołowego, baraniego i drobiu powinien wzrosnąć do 40% ogólnej produkcji mięsa.

Postawione przez V Zjazd Partii zadania zostały skonkretyzowane w założeniach do planu 7-letniego. W produkcji roślinnej planuje się następujący wzrost plonów (w q na 1 ha):

	1958 (realizacja)	1965 (plan)
Zboże	25,2	30,5
Ziemniaki	149,5 ^a	245,0
Buraki cukrowe	312,7	385,0
Pastewne polowe ^b	61,9	84,0
Kukurydza (zielona masa)	354,5	660,0
Siano łąkowe	46,2	60,5

Pod względem obsady zwierząt na 100 ha użytków rolnych plan na 1965 r. w porównaniu z 1958 r. przedstawia się następująco:

	1958 (realizacja)	1965 (plan)
Bydło ogółem	60,3	78,0
w tym krowy	32,8	40,6
Trzoda chlewna	116,6	135,4
Owce	34,8	40,3
Kury (nioski)	356,5	495,0

Kluczowym zagadnieniem rozwoju produkcji rolnej jest szybkie podniesienie produkcji zwierzęcej. Aby stworzyć warunki dla szybkiego wzrostu pogłowa bydła i zapewnić wnoszenie do spółdzielni produkcyjnych możliwie największej ilości bydła przez chłopów indywidualnych, rząd NRD powziął uchwałę zapewniającą chłopom szczególnie korzystne warunki.

Na przykład, chłopom indywidualnym i członkom spółdzielni I typu, którzy wstępując do spółdzielni lub przechodząc do typu III wnoszą do gospodarki zespołowej inwentarz żywy — uchwała ta zapewnia specjalne dopłaty, niezależnie od tego, że inwentarz ten jest wyceniany jako normalny wkład do gospodarki zespołowej, a mianowicie:

a) Za krowę lub jałówkę hodowlaną (wpisaną do księgi zarodowej) od 450—750 DM w zależności od klasy hodowlanej i zdrowotności.

b) Za pozostałe krowy i cielne jałówki od 300—500 DM.

c) Również za wnoszony do gospodarki zespołowej materiał hodowlany trzody chlewnej przewidziane są dodatkowe dopłaty ze skarbu państwa od 70 do 175 DM za sztukę.

W NRD zachodzi również proces łączenia się małych spółdzielni produkcyjnych w większe przedsiębiorstwa rolne. W ten sposób przeciętna wielkość gospodarstwa spółdzielni III typu podniosła się z 278,2 ha użyt-

^a Z powodu niekorzystnych warunków przyrodniczych plony ziemniaków były w 1958 r. znacznie niższe od przeciętnych. W 1957 r. plon ziemniaków wynosił 179,3 q, w 1956 r. — 173,4 q z 1 ha.

^b Siano lub zielonki w przeliczeniu na siano.

ków rolnych w 1957 r. do 326,6 ha w 1958 r. Obecnie około 22,3% spółdzielni III typu posiada obszar przekraczający 500 ha użytków rolnych. Tworzenie dużych obszarowo spółdzielni produkcyjnych odbija się korzystnie na lepszym wykorzystaniu nowoczesnej techniki. Okazało się, że wraz z rosnącą powierzchnią gospodarstwa wzrasta wykorzystanie traktorów. Świadczą o tym następujące dane:

Przeciętny obszar spółdzielni produkcyj- nych ha	Ilość ha orki śred- niej na traktor przeliczeniowy
do 200	219,4
200—400	238,1
powyżej 400	249,8

Tworzenie dużych spółdzielni produkcyjnych ułatwia specjalizację i kooperację produkcji między spółdzielniami. A to z kolei oddziałuje na zwiększenie produkcji i podniesienie dobrobytu członków spółdzielni produkcyjnych.